

*mgr Iwona Młodkowska-Przepiórska, Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie
Tylin, ul. Letniskowa 59, 42-233 Mykanów, Tel.: 603 778 358 / 697 721 743
[e-mail: tylin13@op.pl](mailto:tylin13@op.pl)*

USŁUGI ARCHEOLOGICZNO-KONSERWATORSKIE
mgr Iwona Młodkowska-Przepiórska
ul. Letniskowa 59
42-233 TYLIN

DOKUMENTACJA
Z
ARCHEOLOGICZNYCH
BADAŃ SONDAŻOWYCH

BRUSIEK

gm. Koszęcin, woj. śląskie
działka nr ewidencyjny 38

Rzymsko-Katolicka Parafia M.B. Fatimskiej
ul. Koszęcińska 26, 42-660 Kalety-Drukarnia
Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela
ul. Kościelna, 42-660 Brusiek

TYLIN
2024

mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska, Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie
Tylin, ul. Letniskowa 59, 42-233 Mykanów, Tel.: 603 778 358 / 697 721 743
[e-mail: tylin13@op.pl](mailto:tylin13@op.pl)

ZGODNIE Z POZWOLENIEM NR CZ/250/2024 z dnia 23.07.2024 r.

Lokalizacja inwestycji: Kościół pw. św. Jana Chrzciciela, ul. Kościelna, 42-660 Brusiek, działka nr ewidencyjny 38.

Zadanie: badania archeologiczne sondażowe w obrębie czterech wykopów sondażowych na zewnątrz kościoła oraz wykonanie odkrywek podłogi drewnianej wewnątrz budynku.

Inwestor: Rzymsko-Katolicka Parafia M.B. Fatimskiej, ul. Koszęcińska 26, 42-660 Kalety-Drukarnia.

mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska, Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie
Tylin, ul. Letniskowa 59, 42-233 Mykanów, Tel.: 603 778 358 / 697 721 743
[e-mail: tylin13@op.pl](mailto:tylin13@op.pl)

UWAGI OGÓLNE, WYNIKI KWERENDY

Brusiek, gm. Koszęcin, woj. śląskie
Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela, ul. Kościelna
działka nr ewidencyjny 38

Przed przystąpieniem do archeologicznych badań sondażowych przeprowadzono kwerendę w Archiwum Delegatury w Częstochowie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach, zapoznano się z literaturą i źródłami netograficznymi.

Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela w Bruśku wraz z wyposażeniem wewnątrz oraz z otoczeniem (w ramach ogrodzenia), został decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach wpisany do rejestru zabytków województwa katowickiego pod nr rej. 369/60 (KL.III-Z-384/60 z dnia 12 marca 1960 r.), oraz decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Częstochowie do rejestru zabytków województwa częstochowskiego pod nr 69/76/A (KL-5340/1/78/96 z dnia 10 lutego 1978 r.).

Obiekt znajduje się na obszarze karty powierzchniowych badań archeologicznych AZP 91-45.

HISTORIA KOŚCIOŁA (według opracowania Aleksandry Bednarskiej, OT NID w Katowicach, 27-11-2015 r.).

Powstanie kościoła w Bruśku było związane z najstarszą na tym terenie parafią pw. św. Józefa w Sadowie (kościół konsekrowany w 1331 r.), której filią był do 1868 r. Przyjmuje się, że obecnie istniejący kościół wzniesiono na miejscu wcześniejszego, ok. poł. XVII wieku. Jednak na podstawie przeprowadzonych w 2009 r. badań dendrochronologicznych datowanie powstania kościoła można przesunąć na koniec XVI w. (ok. 1592/1593) - prezbiterium, nawa, wieża, natomiast wzniesienie zakrystii i przedsionka na lata 1722/1723 i 1811/1812. W 1693 r. we wnętrzu została wykonana dekoracja malarska szablonowa (o czym świadczy napis wryty na belce nad drzwiami (pn.) do nawy: LORENC GROCHOWSKI MALAR. 1693. W 1930 r. kościół był odnawiany i w tym czasie jego wnętrze ozdobiono nową polichromią szablonową. W 1859 r. kościół podlegał kaplicy zamkowej pw. Wniebowzięcia NMP w Koszęcinie, a od 1959 r. parafii pw. M. B. Fatimskiej w Kaletach-Drutarni. W ostatnich latach przeprowadzone były prace remontowe (wymiana gontu na elewacjach) przy kościele.

Kościół położony jest na rozwidleniu dróg – jednej w kierunku wschodnim, prowadzącej do Kalet, i drugiej w kierunku zachodnim, do Tworoga, w miejscu, gdzie istniały najstarsze

mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska, Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie
Tylin, ul. Letniskowa 59, 42-233 Mykanów, Tel.: 603 778 358 / 697 721 743
[e-mail: tylin13@op.pl](mailto:tylin13@op.pl)

zabudowania wsi, na terenie cmentarza grzebalnego. Kościół jest orientowany, jednonawowy, nawa na rzucie zbliżonym do kwadratu z węższym prezbiterium zamkniętym prostą ścianą. Od strony północnej do prezbiterium przylega zakrystia, a do nawy na całej jej długości wąski przedsionek. Od zachodu do nawy dostawiono wieżę na planie kwadratu. Kościół jest drewniany, nawa, prezbiterium i zakrystia o konstrukcji zrębowej, kruchta od północy o konstrukcji szkieletowej, dzwonnica w konstrukcji słupowo-ryglowej. Ściany prezbiterium i nawy obite są gontami, przedsionek gontami i deskami w układzie poziomym, dzwonnica szalowana deskami w układzie pionowym. Kościół nakrywa dwukalenicowy dach - niższy nad prezbiterium, wyższy nad nawą, dwuspadowy, pobity gontem. Dach prezbiterium przechodzi na zakrystię, a dach nawy na przedsionek. W kalenicy nawy znajduje się sześcioboczna wieżyczka na sygnaturkę z latarnią zwieńczoną baniastym hełmem, pobita gontem. Nad wieżą dach namiotowy. Na wszystkich elewacjach okna są drewniane, krosnowe, pojedyncze, zamknięte półkoliście. Główne wejście do kościoła z przedsionka znajduje się w północnej ścianie nawy, wejście to (z XVII w.) posiada ościeża z grubych słupów, z nadprożem wyciętym od dołu łukiem odcinkowym, z zamontowanymi w nich jednoskrzydłowymi drzwiami (z XVII w.) konstrukcji deskowo-listwowej z kutymi zawiasami. Wewnątrz nad nawą i prezbiterium są stropy belkowe z pułapem dolnym, nad przedsionkiem brak stropu. Przy ścianie zachodniej nawy jest chór muzyczny wsparty na jednym słupie. Strop prezbiterium, nawy i parapet chóru muzycznego pokrywa szablonowa dekoracja malarska z ok. 1930 r. (szczątkowo zachowany fragment pierwotnej polichromii odślonięto na ścianie zachodniej), odnawiana i uzupełniana w latach 70. XX wieku. Wyposażenie wnętrza jest bardzo skromne. Składa się z neogotyckiego ołtarza głównego z 4. ćw. XIX w. i neogotyckiej drewnianej chrzcielnicy z 1892 roku.

Bibliografia

- Badania konserwatorskie polichromii kościoła filialnego pw. Św. Jana Chrzciciela*, oprac. Baścik J., Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Częstochowie.
- Ekspertyza dendrochronologiczna, Brusiek, pow. lubliniecki, kościół filialny p.w. św. Jana Chrzciciela*, oprac. Konieczny A., 2009, Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Częstochowie.
- Karta ewidencyjna, *Kościół fil. pw. św. Jana Chrzciciela w Bruśku*, oprac. Gajda Ł., 1992, Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Częstochowie.
- Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. 6: *Województwo katowickie*, z. 8: *Powiat lubliniecki*, Warszawa 1960, s. 5-6.

mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska, Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie
Tylin, ul. Letniskowa 59, 42-233 Mykanów, Tel.: 603 778 358 / 697 721 743
[e-mail: tylin13@op.pl](mailto:tylin13@op.pl)

WYNIKI ARCHEOLOGICZNYCH BADAŃ SONDAŻOWYCH

Brusiek, gm. Koszęcin, woj. śląskie
Kościół pw. św. Jana Chrzciciela, ul. Kościelna
działka nr ewidencyjny 38

Archeologiczne badania sondażowe wykonano przy kościele pw. św. Jana Chrzciciela, mieszczącego się przy ul. Kościelnej w Brušku, gm. Koszęcin, woj. śląskie, w dniach 13 i 14 sierpnia 2024 roku, na podstawie Pozwolenia Nr CZ/250/2024 z dnia 23.07.2024 roku i na zlecenie Rzymsko-Katolickiej Parafii M.B. Fatimskiej, ul. Koszęcińska 26, 42-660 Kalety-Drukarnia, reprezentowanej przez ks. proboszcza Krzysztofa Goca.

Badania, zgodnie z programem badań i pozwoleniem konserwatorskim przeprowadzono w obrębie czterech wykopów sondażowych, usytuowanych po północnej stronie kościoła (wykopy 1 i 2) oraz po stronie południowej (wykopy 3, 4), (Rys. 3). Wykopy w rzucie prostokątne, posiadały wymiary – 0,80 m długości, 0,60 m szerokości.

Wykop sondażowy nr 1 założono przy zachodniej ścianie kruchty, w narożniku pomiędzy nią a wieżą, wykop nr 2 wzdłuż północnej ściany zakrystii, w jej wschodniej części, wykop nr 3 przy południowej ścianie nawy głównej kościoła, w jej środkowej części, a wykop nr 4 przy południowej ścianie wieży kościoła, w jej zachodniej części (Rys. 3).

W profilach wykopu sondażowego 1 (o wymiarach: 0,80 m długości, 0,60 m szerokości, 0,50 m głębokości) zarejestrowano:

- w profilu E, pod ławą fundamentową wykonaną z kamienia wapiennego zespolonego zaprawą wapienną o miąższości około 0,30 m zarejestrowano warstwę ciemnoszaro czarnego piasku o miąższości około 0,10 m, a poniżej naturalną warstwę ciemnożółto rdzawego piasku sięgającą dna wykopu (Rys. 3; Fot. 2).
- w profilach S i N wykopu, w ich zachodnich częściach zaobserwowano grunt zasypiskowy barwy brązowej sięgający dna wykopu, natomiast w części E profili, pod warstwą humusu barwy ciemnoszaro czarnej o miąższości około 0,30 m, zarejestrowano naturalną warstwę ciemnożółto rdzawego piasku sięgającego dna wykopu (Rys. 3; Fot 3-5).

*mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska, Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie
Tylin, ul. Letniskowa 59, 42-233 Mykanów, Tel.: 603 778 358 / 697 721 743
[e-mail: tylin13@op.pl](mailto:tylin13@op.pl)*

W profilach wykopu sondażowego 2 (o wymiarach: 0,80 m długości, 0,60 m szerokości, 0,60 m głębokości) zarejestrowano:

- w profilu N, pod ławą fundamentową wykonaną z kamienia wapiennego zespolonego zaprawą wapienną o miąższości około 0,30 m, zarejestrowano grunt zasypiskowy barwy brązowej, zawierający drobne fragmenty kości ludzkich (ze zniszczonego grobu). Warstwa ta sięgała dna wykopu. Identyczną sytuację stratygraficzną obserwowano w profilach N, S i W (Rys. 3; Fot. 6-9).

W profilach wykopu sondażowego 3 (o wymiarach: 0,80 m długości, 0,60 m szerokości, 0,60 m głębokości) zarejestrowano:

- w profilu N, pod ławą fundamentową o miąższości około 0,30 m, wykonaną z kamienia wapiennego i dużych fragmentów szlaku, zespolonych zaprawą wapienno-piaskową, zarejestrowano naturalną warstwę żółtego piasku sięgającą dna wykopu (Fot. 13). W profilach W i E wykopu, w ich południowych częściach zaobserwowano grunt zasypiskowy barwy brązowej sięgający dna wykopu. W części E profili pod warstwą humusu barwy ciemnoszaro czarnej o miąższości około 0,20 m wystąpiła naturalna warstwa żółtego piasku sięgająca dna wykopu. W powstałym rzucie wykopu 3, w jego południowej części zarejestrowano strop wkopu, prawdopodobnie grobowego, o wypełniku z brązowego piasku (Rys. 3; Fot. 11-14).

W profilach wykopu sondażowego 4 (o wymiarach: 0,80 m długości, 0,60 m szerokości i 0,50 m głębokości) zarejestrowano grunt zasypiskowy barwy brązowej sięgający dna wykopu. (Rys. 3; Fot. 15-19).

Poza badaniami sondażowymi wykonanymi na zewnątrz kościoła, zgodnie z programem badań i pozwoleniem konserwatorskim, wykonano odkrywki podłogi drewnianej wewnątrz kościoła, w miejscach osiadania/pochylenia się deskowania w celu zbadania konstrukcji wsporczej podłogi, oraz gruntu i sposobu montażu legarów na gruncie, a także określenie stopnia zawilgocenia gruntu, legarów oraz drewnianych podwalin ścian, oraz pod kątem ewentualnej korozji biologicznej drewna.

Po usunięciu deskowania w wyznaczonych punktach (w obrębie przedsionka, nawy głównej i zakrystii (Rys. 3), zaobserwowano, iż drewniane legary wsporcze spoczywają bezpośrednio na gruncie (zbrudzonego piasku) i uległy silnej korozji biologicznej, powodującej osiadanie

mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska, Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie
Tylin, ul. Letniskowa 59, 42-233 Mykanów, Tel.: 603 778 358 / 697 721 743
[e-mail: tylin13@op.pl](mailto:tylin13@op.pl)

desek. Kościół usytuowany na terenie lekko nachylonym w kierunku NE jest zalewany od strony S wodami opadowymi, które niszczą legary, powodując pochylenie się deskowania. Stwierdzono brak izolacji w istniejących fundamentach.

PODSUMOWANIE

1. Archeologiczne badania sondażowe przeprowadzone na zewnątrz kościoła wykazały, że drewniany obiekt sakralny p.w. św. Jana Chrzciciela w Brušku, został posadowiony na płytkim fundamencie o max miąższości ok. 0,30 m, zbudowanym z kamieni wapiennych z użyciem zaprawy wapienno-piaskowej, a miejscami w obrębie kamieni znajdowały się bryły szlaki (sytuację taką zaobserwowano w wykopie nr 3 w profilu N).
2. Drewniane legary dźwigające deski stanowiące podłogę kościoła, z powodu zalewania obiektu wodami opadowymi i braku izolacji fundamentów, w znacznym stopniu uległy destrukcji w wyniku korozji biologicznej, a miejscami całkowicie.

mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska, Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie
Tylin, ul. Letniskowa 59, 42-233 Mykanów, Tel.: 603 778 358 / 697 721 743
[e-mail: tylin13@op.pl](mailto:tylin13@op.pl)

SPIS FOTOGRAFII (z komentarzem)

Brusiek, gm. Koszęcin, woj. śląskie
Kościół pw. św. Jana Chrzciciela, ul. Kościelna
działka nr ewidencyjny 38

- Fot. 1. Widok ogólny na wykop sondażowy nr 1 założony przy zachodniej ścianie kruchty, w narożniku pomiędzy nią a wieżą.
- Fot. 2. Widok na profil E wykopu sondażowego nr 1.
- Fot. 3. Widok na profil S wykopu sondażowego nr 1.
- Fot. 4. Widok na profil N wykopu sondażowego nr 1.
- Fot. 5. Widok na rzut wykopu sondażowego nr 1.
- Fot. 6. Widok ogólny na wykop sondażowy nr 2 założony wzdłuż północnej ściany zakrystii, w jej wschodniej części.
- Fot. 7. Widok na profil W wykopu sondażowego nr 2.
- Fot. 8. Widok na profil E wykopu sondażowego nr 2.
- Fot. 9. Widok na profil S wykopu sondażowego nr 2.
- Fot. 10. Widok ogólny na wykop sondażowy nr 3 założony przy południowej ścianie nawy głównej kościoła, w jej środkowej części.
- Fot. 11. Widok na profil W wykopu sondażowego nr 3.
- Fot. 12. Widok na profil S wykopu sondażowego nr 3.
- Fot. 13. Widok na profil N wykopu sondażowego nr 3.
- Fot. 14. Widok na rzut wykopu sondażowego nr 3.
- Fot. 15. Widok ogólny na wykop sondażowy nr 4 założony przy południowej ścianie wieży kościoła, w jej wschodniej części.
- Fot. 16. Widok na profil E wykopu sondażowego nr 4.
- Fot. 17. Widok na profil N wykopu sondażowego nr 4.
- Fot. 18. Widok na profil N wykopu sondażowego nr 4 - zbliżenie.
- Fot. 19. Widok na rzut i profil W wykopu sondażowego nr 4.
- Fot. 20-22. Widok na zdjęty fragment odeskowania podłogi i odsłonięte legary w przejściu pomiędzy przedsionkiem a nawą główną kościoła.
- Fot. 23. Widok na prace przy zdejmowaniu odeskowania podłogi przy zachodniej ścianie przedsionka.

mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska, Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie
Tylín, ul. Letniskowa 59, 42-233 Mykanów, Tel.: 603 778 358 / 697 721 743
[e-mail: tylin13@op.pl](mailto:tylin13@op.pl)

Fot. 24, 25. Widok na zdjęty fragment odeskowania podłogi i odsłonięte legary przy zachodniej ścianie przedsionka.

Fot. 26-29. Widok na zdjęty fragment odeskowania podłogi i odsłonięte legary w nawie głównej kościoła.

Fot. 30. Widok na zdjęty fragment odeskowania podłogi i odsłonięte legary w zakrystii przy jej NE narożniku.

SPIS MAP I PLANÓW

Brusiek, gm. Koszęcin, woj. śląskie
Kościół pw. św. Jana Chrzciciela, ul. Kościelna
działka nr ewidencyjny 38

Rys. 1. Mapa topograficzna m. Brusiek, gm. Koszęcin z naniesioną lokalizacją inwestycji
Skala 1:25 000.

Rys. 2. Plan zagospodarowania przestrzennego m. Brusiek, gm. Koszęcin z naniesioną lokalizacją inwestycji. Skala 1:5000.

Rys. 3. Rzut parteru kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela, ul. Kościelna, działka nr ewidencyjny 38 w miejscowości Brusiek, gm. Koszęcin, z naniesionymi wykopami sondażowymi oraz miejscami odkrywek desek podłogowych. Skala 1:200.

mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska, Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie
Tylin, ul. Letniskowa 59, 42-233 Mykanów, Tel.: 603 778 358 / 697 721 743
[e-mail: tylin13@op.pl](mailto:tylin13@op.pl)

DOKUMENTACJA Z ARCHEOLOGICZNYCH BADAŃ SONDAŻOWYCH PŁYTA CD

Brusiek, gm. Koszęcin, woj. śląskie
Kościół pw. św. Jana Chrzciciela, ul. Kościelna
działka nr ewidencyjny 38

mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska, Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie
Tylin, ul. Letniskowa 59, 42-233 Mykanów, Tel.: 603 778 358 / 697 721 743
[e-mail: tylin13@op.pl](mailto:tylin13@op.pl)

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Brusiek, gm. Koszęcin, woj. śląskie
Kościół pw. św. Jana Chrzciciela, ul. Kościelna
działka nr ewidencyjny 38